

Knjižne ocene in prikazi / Book reviews

Mario Gavranović, Daniela Heilmann, Aleksandar Kapuran, Marek Verčič (ur.): *Spheres of Interaction. Contacts and Relationships between the Balkans and Adjacent Regions in the Late Bronze/Iron Age (13th–5th Centuries BCE)*. *Proceedings of the Conference held at the Institute of Archaeology, Belgrade 15–17 September, 2017*. Barbara Horejs, Carola Metzner-Nebelsick, Peter Pavúk (ur.), *Perspectives on Balkan Archaeology 1*, Verlag Marie Leidorf GmbH, Rahden/Westf.: Leidorf 2020. ISBN 978-3-86757-110-4. 316 strani.

V prazgodovinski arheologiji je Balkan gotovo med najbolj zanimivimi, a hkrati tudi najbolj enigmatičnimi območji za preučevanje človeške preteklosti. Tragični dogodki vojne v nekdanji Jugoslaviji v devetdesetih letih prejšnjega stoletja so nedvomno zarezali globoko vrzel tudi v raziskovanju prazgodovine Balkanskega polotoka. Skoraj dve desetletji po tem so nove generacije kolegov iz Bosne in Hercegovine, Srbije, Češke in Nemčije v želji, da bi ponovno vzpostavili mednarodni forum predvsem mladih arheologov, ki se ukvarjajo z balkansko prazgodovinsko arheologijo, leta 2016 v Sarajevu organizirale srečanje “*The Early Iron Age: Methods and Approaches*”, posvečeno starejši železni dobi. Uspešni referati, del teh je objavljen v 47. številki *Godišnjaka Centra za balkanološka ispitivanja*, in odmevnost konference so vodili organizatorje k ponovnemu srečanju na Inštitutu za arheologijo v Beogradu.

Knjiga *Spheres of Interaction* je zbornik druge arheološke konference, katere osrednja tema so bili stiki in odnosi med prazgodovinskimi skupnostmi z Balkanskega polotoka in sosednjih regij (Apeninskega polotoka, jugovzhodnoalpskega prostora, Karpatskega bazena, črnomske regije in egejske Grčije) od zgodnje bronaste do starejše železne dobe (2000–500 pr. n. št.). Na simpoziju je bilo predstavljenih 26 prispevkov. V zborniku, ki je 1. zvezek novonastale serije *Perspectives on Balkan Archaeology* (PeBA), je objavljenih 14 člankov 22 avtorjev z uvodnim predgovorom urednikov serije, prologom staroste jugoslovanske arheologije Rastkom Vasićem in uvodnikom urednikov zbornika. Pobuda za nastanek zvezkov PeBA z uredniškim odborom B. Horejs, C. Metzner-Nebelsick in P. Pavúk, v kateri bodo tudi v prihodnje objavljeni članki simpozijev PeBA, zasluži prav posebno pohvalo. Nova serija, ki izhaja pri prestižni založbi Verlag Marie Leidorf GmbH, obeta, da bo platforma mladih znanstvenikov živela in s tem premostila zaradi tragičnih dogodkov nastalo vrzel.

Stičišče 14 člankov prvega zvezka PeBA so vprašanja o kulturnih in družbeno-ekonomskih interakcijah bronasto- in železnodobnih skupnosti Balkana, mobilnosti in migracijah posameznikov ali skupin, vprašanja, kako so različne komunikacijske ali gospodarske mreže sooblikovale družbene stike ter kako je to mogoče prepoznati v arheološkem zapisu in najdbah. Gre za vprašanja in teme, s katerimi se v zadnjem desetletju ali dveh posebno intenzivno ukvarjajo številni arheologi, in to ne samo na Balkanu, temveč mnogo širše. Interdisciplinarnе študije, skupaj z najnovejšimi naravoslovnimi analizami, premikajo zmožnosti arheoloških interpretacij na področja, ki so se

še nedavno zdela zunaj dometa humanistike. Kljub temu ne gre spregledati, da so se v večini prispevkov avtorji teh vprašanj lotili na “klasičen način”, s preučevanjem in interpretacijo materialne kulture – keramičnih in kovinskih najdb, njihove natančnejše datacije, izvora, razprostranjenosti, uporabe in pomena.

V prvem članku zbornika (str. 21–35) z naslovom *The Challenges and Potentiality of Using Network Analysis in Exploring Interactions in the Southwestern Balkans during the Middle and Late Bronze Age* M. Gori in T. Krapf na podlagi vzorcev v razprostranjenosti lončenine, tehnologije keramike in z njo povezanega znanja ugotavljata vpetost koliščarskega naselja Sovjan in širšega območja Korčë na jugovzhodu Albanije v regionalne in nadregionalne mreže na prostoru od Karpatskega bazena do Grčije. Sledi članek (str. 37–52) z naslovom *Similarities and Differences between Material Culture of the Belegiš II-Gava Group from the Southern Pannonian Plain and the Morava River Basin*, v katerem A. Kapuran in V. Bulatović obravnavata problematiko kanelirane keramike v južni Panoniji v okviru kulturnega kompleksa Belegiš II – Gava, njeno pojavnost in vplive na območju Velike in Južne Morave ter na prostoru Železnih vrat. S. Pabst v članku *Late Bronze Age and Early Iron Age Central Dalmatia in the Sphere of Interaction between the Carpathian Basin, the Apenine Peninsula and the Aegean* (str. 75–93) na podlagi izvora in razprostranjenosti izbranih bronastih predmetov nakita in obrambnega orožja ponovno osvetli dogajanja v pozni bronasti dobi. Sprva intenzivnim predvsem trgovskim stikom, ki so vključevali tudi mobilnost manjših skupin, naj bi sledile migracije populacij iz Karpatskega bazena in severozahodnega Balkana na Apeninski polotok in južni Balkan prek osrednje Dalmacije in jadranskih poti. Podobne problematike se loteva tudi K. Jankovits (str. 95–113) v članku *Contacts between Transdanubia, the Balkans, Northern Italy and Greece in the Late Bronze Age as Reflected by Protective Armour*, ki na podlagi razprostranjenosti ofenzivnega orožja (golenic in oklepov) pokaže na intenzivne stike med poznobronastodobnimi skupnostmi Karpatskega bazena, Balkana, severne Italije in Grčije. Razlaga jih kot odraz trgovine na dolge razdalje, kot dokaz za obstoj najemniških vojakov ali potujočih obrtnikov. Tako M. Dizdar (str. 189–215) v članku *The Late Hallstatt Connections between the Southeastern Carpathian Basin and the Western and Central Balkans: The Beautiful Ladies from the South* kot R. Kurti (str. 217–252) v prispevku *Common Trends and Regional Particularities in the Western Balkan Iron Age: The Female Belt Adornment in the 7th–6th Centuries BCE Northern Albania* osvetlita značilnosti in posebnosti ženske pogrebne noše, Dizdar na podlagi grobnih najdb iz južnega Panonskega prostora, Kurtijeva z analizo pogrebne noše iz Albanije iz starejše železne dobe. A. Panti (str. 271–294) v članku *Typology, Production, and Distribution in Northern Greece from the Late Geometric to the Archaic Period* tipološko in kronološko obravnava železnodobno monohromno keramiko iz Termajskega zaliva, tako v kontekstu vsakdanje uporabe kot pogrebnih ritualov. V zadnjem prispevku zbornika (str. 295–315) z naslovom

Investigating Interregional Influences and Lifecycles of two Metal Vessels used as Funerary Urns in a 4th Century BCE intra muros Burial at Vergina/Aegae predstavi A. Kyriakou tri nedavno izkopane grobove iz svetišča Eukleia v antičnem mestu Aegae v osrednji Makedoniji.

Manjšina avtorjev je problematiko stikov in interakcij preučevala skozi prizmo sprememb v načinu pokopa, pogrebnih običajih ali naselbinskih ostankih, vzorcih poselitve, najdemo pa tudi prispevek o že tolikokrat obravnavani temi pomorskih ljudstev. Pogrebni običaji so bili že v prazgodovinskih obdobjih pomemben kazalnik identitete posameznika, predvsem njegove skupnosti. Spremembe v pogrebnih običajih, ki jim je mogoče slediti v arheološkem zapisu, gre lahko razumeti kot odsev sprememb v prepričanjih, vrednotah in tradiciji. Kako so na te spremembe vplivali stiki, interakcije, mobilnost ali celo migracije prazgodovinskih skupnosti? O podobnih vprašanjih, o spremembah v načinu pokopa v pozni bronasti in zgodnji železni dobi na širokem območju med južnim Karpatskim bazenom in zahodnim Balkanom se v svojem prispevku z naslovom *To Burn or not to Burn: Inhumation Versus Cremation at the End of the Bronze Age in the Region between the Southern Carpathian Basin and the Western Balkans* sprašujeta M. Gavranović in D. Ložnjak-Dizdar (str. 53–74). V članku *Some Light in the Dark Ages: Remarks on Cultural Continuity during the Late Bronze and Early Iron Age in West Morava Basin* (str. 177–188) M. Ljuština in K. Dmitrović razpravljata o območju Zahodne Morave v pozni bronasti in zgodnji železni dobi, tudi na podlagi načina pokopa in prisotnosti pokopa pod gomilo. A.-Z. Chemsseddoha v članku *Connections between the Balkans and the Aegean: The Case of Iron Age Burial Customs in Northern Greece* (str. 253–269) razglablja o pogrebnih običajih v zgodnji železni dobi med goro Pindus in jugozahodnimi Rodopi. Treba je omeniti, da je to eden redkih prispevkov, v katerem avtorica predstavi uporabljen metodološki in teoretični pristop. V članku *The Čepintsi Settlement (Sofia, Bulgaria) in the Context of the Final Late Bronze Age of the Central Balkans* (str. 115–139) T. Hristova obravnava poselitvene strukture in najdbe z najdišča Čepintsi v Bolgariji ter ga primerja v nadregionalnem kontekstu. Primerjavo zgodnježelezodobnih naselbin in grobišč v Makedoniji z naslovom *Early Iron Age Settlements in Macedonia and Their Relationship to Cemeteries* najdemo v članku A. Papazovske.

Zbornik združuje prispevke z različnimi tematikami, tudi različnih kakovosti. Videti je, da so nekateri avtorji »področja medsebojnih vplivanj« raziskovali na regionalni ravni, na podlagi analize izbranih najdišč, spet drugi so se problematike lotili širše. Pomanjkljivost dobršnega dela prispevkov je manko poglavij o metodologiji, teoretičnih pristopih oz. razlagalnih modelih, ki so ga avtorji uporabili v raziskavi in nam omogočajo – do neke mere – razložiti medsebojna vplivanja, komunikacijske mreže in stike v prazgodovinskih obdobjih, za katera nimamo pisnih virov. Zdi se, da že razprostranjenost nekaterih predmetov, pogrebnih običajev in obeležij ter njihova pojavnost velikokrat služita kot dokaz za stike, interakcije med posameznimi skupnostmi. Karte razprostranjenosti so orodje za prikaz in razlago teh stikov. Brez uporabe jasno zastavljene in opisane metodologije ter teoretičnih modelov zato umanjajo vprašanja in pojasnila, za kakšne vrste stikov je pravzaprav šlo, kako jih razumeti, jih

razložiti. Skoraj povsem spregledan je aspekt, da stiki in interakcije v povezavi z mobilnostjo ali celo migracijami lahko povzročijo tudi negativne, konfliktnne posledice, na kar nas ne nazadnje opominjajo dogodki v Jugoslaviji, ki so zgodili pred tridesetimi leti.

Glede na program beogradske konference je razvidno, da so iz zbornika *Sphere of Interaction* izpadli številni referati kolegov iz Slovenije in Hrvaške. Jugovzhodnoalpski prostor je tako umeščen v območje sosednjih regij in ne Balkana samega. Če pustimo ob strani definicijo Balkanskega polotoka v geografskem smislu, njegovo mejo na skrajnem severu na reki Savi, bi si v prihodnje želeli, da bi bili članki, posvečeni zahodnemu Balkanu – z mejami ne nujno na državnih mejah – v naslednjih številkah PeBA še bolj številni. Prav tako je naša želja, da bi v prihodnje interdisciplinarni pristopi in uporaba naravoslovnih analiz v arheologiji dobili nekoliko večji odmev tudi v člankih monografij PeBA. Kakorkoli že, ideja in pobuda mlajše generacije arheologov, da dobi balkanska arheologija novo platformo za diskusijo in dialog, zaslužita velik aplavz in priznanje.

Brina Škvor Jernejčič

Desiree Ebner-Baur: *Das hallstattzeitliche Gräberfeld von Frög-Rosegg. Die Grabungen des Bundesdenkmalamtes von 1962 bis 1969.* Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie 354. Verlag Dr. Rudolf Habelt GmbH, Bonn 2020. ISBN 978-3-7749-4277-6. 575 strani s slikovnim in tabelarnim gradivom v besedilu ter 1 listom priloge.

V uveljavljeni seriji Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie, ki jo izdaja znana nemška založba dr. Rudolfa Habelta v Bonnu, je pred nedavnim izšel 354. zvezek, v katerem je objavljena disertacija Desiree Ebner-Bauer, posvečena arheološkemu izkopavanju med letoma 1962 in 1969 na Bregu pri Rožeku (Frög/Rosegg) na Koroškem. Nastala je pod mentorstvom profesorja dr. Gerharda Tomedija na arheološkem inštitutu univerze v Innsbrucku (Institut für Archäologien, Fachbereich Ur- und Frühgeschichte, Karl-Franzens-Universität Innsbruck).

Arheološko najdišče Breg pri Rožeku, ki leži ob Dravi v zahodnem delu Rožne doline, je eponimno za halštatsko kulturno skupino na Koroškem.¹ Slavno je postalo že proti koncu 19. st., ko je tam začel gomile izkopavati baron Carl von Hauser. Prvi celostni pregled gomil in najdb s teh izkopavanj je podal 1957 Walter Modrijan v 147. zvezku Carinthie,² moderno objavo pa je l. 2002 predložil Gerhard Tomedi.³ Zdaj so v novi knjigi izpod peresa Desiree Ebner-Bauer objavljena tudi izkopavanja, ki jih je izvajala avstrijska centralna spomeniško-varstvena služba v letih 1961–1969 zaradi gradnje vodnega kanala

¹ Pittioni 1954, 621–633, sl. 440–446; isti 1980/ I–1, 62–63, in 1980/I–2, 154–155; Urban 2000, 249–251; Gabrovec 1964–65, 25–26; Gleirscher 2002, 35–39, sl. 1–5; isti 2011b.

² Modrijan 1957. Modrijanova objava je bila izhodišče za kronološko in kulturno sliko skupine Breg/Frög v delu Teržan 1990, 183–203, sl. 48–54.

³ Tomedi 2002; cfr. tudi Gleirscher 2005a.